

Can Eryümlü'nün Romancı Kimliği Üzerine Bir Değerlendirme

DOÇ. DR. TOLGA BAYINDIR¹

Öz

1948 İzmir doğumlu Can Eryümlü'nün asıl mesleği mimarlıktır. Öykü, şiir, masal, derleme, çeviri gibi birçok farklı türde eserler kaleme alan yazarın yayımladığı altı roman bulunur. İlk romanı *Ben Zaman Tanrısı*'nı 1998'de yayımlayan yazar, sırasıyla *Zamanın Bittiği Yer* (1999), *Son Antlaşma* (2001), *Kalimerhaba İzmir* (2004) – eser 2007'de Yunancaya çevrilerek *Kalimerhaba Smyrni* (Καλημέρχαμπα Σμύρνη) adıyla yayımlanmıştır-, *Sakız'ın Gözyaşları* (2009), *Elif! Elif!* (2010) adlı romanlarını yayımlamıştır. Bu çalışma, 2021'de İzmir'de hayata veda eden yazarın romanlarını merkeze alarak, onun kurmaca metin oluşturma sürecini aydınlatmayı amaçlamaktadır. Romanların kurgusuna dâhil olan karakterler, mekânlar, olay örgüsü ve bunların özellikleri belirlenmeye çalışılacaktır.

Eryümlü'nün varoluş sorularından bilimkurguya, mitolojiden arkeolojiye, insan ilişkilerinden toplumsal barışa kadar çok geniş bir alandan konularını seçtiği görülür. Tarih, arkeoloji, dinler tarihi ve mitoloji hakkındaki geniş okumalarının, tanınmış bilimkurgu yazarlarından yaptığı çevirilerin onun konularını belirlemesinde etkin olduğu söylenebilir. Diğer yandan İzmir ve İzmir'in tarihi, Türk-Yunan ilişkileri, Batılılaşma ve tarihle hesaplaşma, inanç ve varoluş sorgusu yazarın temel konularını oluşturur. *Ben Zaman Tanrısı*'nda mitolojik Tanrılar, Yunan ve Anadolu efsaneleri modern zamana taşınırken *Zamanın Bittiği Yer*'de bir kitap kurdunun gözünden insan, inanç, varlık, özgürlük konularını sembolik bir dille anlatır. *Son Antlaşma*'da okur, zamana hükmeden yarı biyolojik bir bilgisayarın yarattığı fantastik, bilim kurgusal bir dünyada tarihin, inançların, efsanelerin, mitolojilerin arasında gezinir. *Kalimerhaba İzmir*'de toplumlarının düşmanlığına rağmen kendilerini bu çekişmenin dışında tutmaya çalışan iki genç âşığın tarihle ve benlikleriyle mücadelesini anlatılır. *Sakız'ın Gözyaşları*'nda Türk ve Yunan tarihine ortak coğrafyaların penceresinden eleştirel bir bakış açısı ile yaklaşır. *Elif! Elif!*'te mekândan ve zamandan soyutlanan iki âşık, birbirlerine kavuşmak için mitoloji, inanç ve tarih içinde bir erginlenme yolculuğuna çıkar. Romanlarının konusu kadar şahıs kadrosu da sıra dışıdır. İnsanlarla içli dışlı olan ve modern zamanda yaşayan mitolojik tanrılar, bir kitap kurdunun yaşamı ve varlığı sorgulaması, zamanı büken bilim insanlarının peygamberlere dönüşmesi; toplumsal tarih stratejilerinin düşmanlaştırmasına rağmen aşklarını yaşayan insanlar, zaman ve mekânda kaybolan ve birbirini arayan kişilere kadar yelpaze oldukça geniştir.

Anahtar sözcükler: Can Eryümlü, roman, kurgu, kimlik, mitoloji, bilim kurgu

¹ Kocaeli Üniversitesi, Türk Dili Bölümü Öğretim Görevlisi, tolgabayindir@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0003-0047-3900
Gönderim tarihi: 2 Eylül 2025 Kabul tarihi: 19 Ekim 2025

An Assessment of Can Eryumlu's Identity as a Novelist

Abstract

Born in Izmir in 1948, Can Eryumlu's primary profession is architecture. He has written a wide variety of works, including short stories, poetry, fairy tales, compilations, and translations, and has published six novels. His first novel, *Ben Zaman Tanrısı* was published in 1998. He has also published *Zamanın Bittiği Yer* (1999), *Son Antlaşma* (2001), *Kalimerhaba İzmir* (2004)—translated into Greek in 2007 and published as *Kalimerhaba Smyrni* (Καλημέρηχαμπα Σμύρνη), *Sakız'ın Gözyaşları* (2009), and *Elif! Elif!* (2010). This study focuses on the novels of the author, who passed away in Izmir in 2021, and aims to illuminate his process of creating fictional texts. The characters, places, plots and their characteristics included in the fiction of the novels will be determined.

Eryumlu's subjects range from existential questions to science fiction, mythology to archaeology, and human relations to social peace. His extensive reading of history, archaeology, the history of religions, and mythology, along with his translations of renowned science fiction authors, can be said to have influenced his selection of subjects. Furthermore, the author's core themes include Izmir and its history, Turkish-Greek relations, Westernization and reckoning with history, and the question of faith and existence. In *Ben Zaman Tanrısı* mythological gods, Greek and Anatolian legends are brought to the modern age, while *Zamanın Bittiği Yer* depicts humanity, faith, existence, and freedom through the eyes of a bookworm, using symbolic language. In *Son Antlaşma* the reader navigates history, beliefs, legends, and mythologies in a fantastical, science-fictional world created by a semi-biological computer that rules time. *Kalimerhaba İzmir* tells the story of two young lovers struggling with history and their own selves, despite the hostility of their societies, as they try to keep themselves out of this conflict. In *Sakız'ın Gözyaşları*, he approaches Turkish and Greek history through a critical lens of shared geography. In *Elif! Elif!*, two lovers, isolated from time and space, embark on a coming-of-age journey through mythology, faith, and history to reunite with each other. His novels are as extraordinary as their subject matter, as are their cast of characters. The spectrum is quite broad, from mythological gods who live in close proximity to humans and live in modern times, to a bookworm's questioning of life and existence, to time-bending scientists transforming into prophets, to people who live their love despite being antagonized by social historical strategies, to individuals lost in time and space, searching for each other.

Keywords: Can Eryumlu, novel, fiction, identity, mythology, science fiction

GİRİŞ

Can Eryümlü'nün asıl mesleği mimarlıktır²; o 1994'te *Gri Kıyılarında* adlı öykü kitabıyla kurmaca dünyanın kapılarını aralar. Euripides'in *Troya'nın Kadınları*³ adlı tiyatrosunu Türkçeye çevirir. Ardından 1995'te Ursula K. Le Guin'in *Başlama Yeri* (*The Beginning Place*, 1980) ve Frederik Pohl'un *Çıkış Kapısı*⁴ (*Gateway*, 1977) adlı romanlarının çevirisini yapar. Bu çevirileri, onu roman yazmaya hazırlayan ve yönlendiren motivasyonlar olarak görmek yerinde olacaktır. Çünkü Ursula K. LeGuin, bilimkurgu ve fantastik romanlarıyla tanınmış; sömürgecilik, militarizm, ütopya, distopya, cinsiyet, cinsellik, alternatif gerçeklik gibi konularda romanlar kaleme almış ünlü bir yazardır. LeGuin, Türkiye'de en çok *Yerdeniz Serisi* ile tanınmaktadır. Eser, tamamen fantastik bir evrende geçen, olağanüstü olaylarla işlenmiş; dil, kişiliğin oluşumu, cinsiyet kavramı ve benzeri temalardan meydana gelir. Bir diğer eseri, modern anti-ütopya yazınının en önemli örneklerinden biri olarak kabul edilen *Mülksüzler*'dir. LeGuin, bilim kurgu ve fantastik kurgunun en önemli ödülleri olan Hugo ve Nebula ödüllerine sahiptir. Benzer şekilde Frederik Pohl da bilimkurgu alanında isim yapmış, özellikle *Gateway* romanıyla defalarca ödül kazanmış, yarattığı Hiçi (Heechee) evreniyle adını duyurmuş bir yazardır. Frederik Pohl (1919-2013), bilim kurgunun yükseliş çağı olan 1970'li yıllarda ilk eserlerini kaleme alır. Le Guin gibi o da Hugo ve Nebula ödülleri sahibidir. Eserleri içerisinde en çok bilinen, Hiçi Destanı'dır. Serinin üç cildi dışında kalan ciltleri, Türkçeye kazandırılmamıştır. Hiçi Destanı en önemli bilim kurgu eserleri olarak kabul edilen *Dune Serisi* (Frank Herbert), *2001: Bir Uzay Destanı* (Arthur C. Clarke), *Vakıf Serisi* (Isaac Asimov) gibi isimler arasında sayılmaktadır. Eser, temelde uzay yolculuğu ve özellikle zaman yolculuğu temaları üzerinde yoğunlaşmış gibi görünse de bireysel ve toplumsal varoluş sıkıntısı, psikolojik buhran, pişmanlık ve aşk temalarını işler. Hiçi Destanı, henüz çok erken bir çağda -Solaris'in ardılı olmakla beraber- yapay zekâ konusuna da değinir. Pohl, ironik üsluba sahip bir yazar olarak, yapay zekâyı tehlikeli ve soğuk bir yapı olarak görmemiş, olumlu özelliklerini ön plana çıkarmıştır. Hiçi Destanı, aynı zamanda, kara delik kavramının incelendiği önemli bir bilim kurgu eseridir. Eryümlü'nün alternatif gerçeklik, ükronya, ütopya ve bilimkurgu dünyasını tanımasında bu yazarların ve bu

Can Eryümlü

² Mimarlar Odası Ankara Şubesi 19. Dönem Yönetim Kurulu Üyeliği (1974) yaptığı da tespit edilmiştir (Mimarlık, 1974, 9/10).

³ (The Trojan Women – Truvalı Kadınlar) Yazara ait bu isimde basılı bir esere rastlanmamıştır. Ancak dört romanının açıklama kısmında yazarla ilgili bu bilgiye yer verilmiştir. (haz.n.)

⁴ Eryümlü, Frederik Pohl'un Heechee destanı veya *Gateway* serisi olarak bilinen roman dizisinin ilk romanının çevirisini yapmıştır. (haz.n.)

yazarlardan yaptığı çevirilerin etkisinin olduğunu açıktır. Bu nedenle Eryümlü'nün romanlarında gerçeği – zaman ve mekân da dâhil - büken ve soyutlayan bir yaklaşım dikkati çeker.

Eryümlü'nün romancılığında ikinci aşamayı İzmir ve şehrin tarihi oluşturur. Yazarın yaşamını sürdürdüğü şehir olması ve Eryümlü'nün tarihe ve arkeolojiye olan merakı İzmir'i romanlarında vazgeçilmez bir merkez konumuna yerleştirir. Yunan mitolojisinden başlayarak İzmir'in işgal dönemine uzanan tarihi süreç, romanlarında gerek fantastik gerekse gerçekçi boyutuyla yer alır. Mübadele ile yer değiştirmek zorunda kalan insanların geride bıraktığı hatıralar, iki toplumun süregelen çekişmesi, siyasi hamlelerin yarattığı kırılganlıklar romanlarında birey merkezli bir yaklaşımla ele alınır. Kimi zaman tarihî söylemle gerçek yaşamların tutarsızlığı birbirine âşık olan iki gençle duygusal bir boyuta taşınır.

ROMANCI YÖNÜYLE CAN ERYÜMLÜ

Can Eryümlü'nün romanlarına geçmeden önce öykülerinden kısaca bahsetmek gerekir. Eryümlü'nün *Gri Kuyularında* (1994)⁵ adlı kısa sayılabilecek öykü kitabı, onun ilk kurmaca denemesidir. On beş öykünün yer aldığı eserde yazar, romanlarının aksine klasik çizgide, “gerçeğin sınırlarında” olarak ifade edilebilecek olaylara ve kişilere yer verir. Konularını günlük yaşamın içinden, özellikle de kadın-erkek ilişkilerinden seçer. Evlilik, aldatma/aldatılma, sahte ilişkiler, yalan, yalnızlık en belirgin temaları oluştururken öykülerde cinsellik ve yer yer farklı cinsel eğilimlere (*Kızıldeniz Balıkçı Kartalı*, *Herkes Döküldü*, *Çaykovski Keman Konçertosu*) dair anekdotlar ayrı bir yer tutar. *Aynı Yoldan* isimli öykü dışta tutulacak olursa öykülerin tamamı olay öyküleri olarak sınıflandırılabilir.

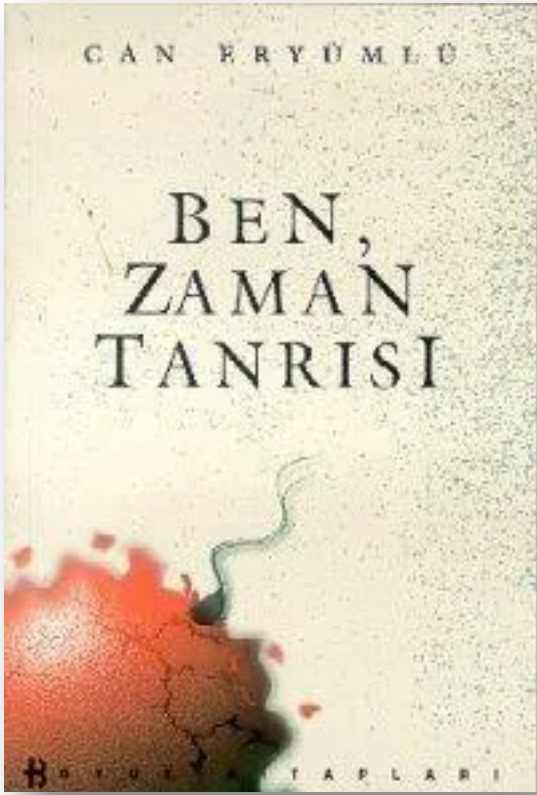
Eryümlü, üniversiteyi Ankara'da, ODTÜ Mimarlık Fakültesinde okur. Öykülerinde veya romanlarında o yıllara ve dönemin olaylarına dair izler veya siyasi bir söylem bulunmaz. Ancak *Bu Bir Oyun*, öyküsünde örgüt üyesi (örgüt ismi belirsiz) bir kızın polisten kaçmak için verdiği mücadele dikkati çeker. Yazar mekân seçiminde İzmir, Van, Erzurum ve yurtdışını (ülkeler belirsiz) tercih etse de belirgin bir şekilde Ankara öykülerine mekân olmaz. Karakterlerin bazılarının mimar oluşu ve “projeler” için farklı şehirlere veya ülkelere gitmesi, Eryümlü'nün gerçek hayatını öykülerine bir nebze yansıttığını gösterir. Tüm karakterleri sosyal hayatın içinde karşılaşılacak sıradan insanlardır. Kendi benlikleri, düşleri ve planlarıyla kurguya dâhil olurlar. Bununla birlikte Eryümlü'nün karakterlerinde belirgin bir şekilde ölüme yatkın olma eğilimi vardır. İntihar, kaza, vurulma ve bazen hastalık (*Benim İçin Ölüyor musun?*, *Van Gölü'nde*, *Gri Kuyularında*, *O Cumartesi*, *Herkes Döküldü*, *Deli Erzurumlu*, *Aynı Yoldan*) karakterlerin ölümüne neden olur. Özellikle *Aynı Yoldan* öyküsü ölümü belirgin şekilde ele alırken bir noktada yazarın intihar ve ölüm karşısındaki tavrını dile getirir:

İnsanın kendini öldürebilmesi korkaklık mıydı, yoksa inadına bir yüreklilik mi gerektiriyordu? ‘Ben yapabilir miyim?’ dedi ve boynunu bir ipin sıktığını düşündü. Sırtı ürperdi. Kimler yapıyordu o işi? Yaşam konusunda kendi yorumuna kuşku duyanlar mı?

⁵ Kitabın arka kapağında yazarın o dönemde (1994) Ankara'da yaşadığına dair bir not düşünülmüştür. (haz.n.)

Biri, o zamana dek inanarak yaşadıklarının yanlış olduğunu, artık değiştirmeyecek yaşa geldiğinde... Bilemiyordu. (Eryümlü, 1994: s. 122)

Eryümlü'nün romanlarında ve öykülerinde seçtiği temalara dikkat edildiğinde kurgusal açıdan büyük bir farklılık olduğu görülür. Romanları "klasik" sınırlarını her fırsatta aşmak için zorlarken öyküleri "olağan"ın içinde kalır. Bu da Ursula K. LeGuin ve Frederik Pohl'dan yaptığı çevirilerin roman kurgusuna etkisi olarak açıklanabilir. Eryümlü'nün mitoloji ve arkeolojiye olan ilgisi de romanlarının temasının belirlenmesinde büyük öneme sahiptir. İzmir ve çevresi hatta Yunan adaları Eryümlü'nün bu ilgisini tetikleyecek özelliklere sahiptir. Yazar, bireysel çabaları ve kurumsal iştiraklerle bölge ve tarihi hakkında çalışmalar yapmıştır. Bölgede yürütülen arkeoloji projelerinde yer aldığı bilgisine romanlarındaki kısa notlardan ulaşmak mümkündür.

İlk romanı *Ben Zaman Tanrısı* (1998)⁶, aşkın olanla insanın bazen yan yana bazen de karşı karşıya geldiği mitolojik unsurlarla kurgulanmış fantastik bir romandır. Eryümlü, mevcut gerçekliğin ve zamanın içine mitolojik tanrıları ekler. Mısır, Yunan, Anadolu mitolojisine ait tanrılar ve olaylar modern zamana taşınır. Bir insan gibi dayak yiyen, iş insanı gibi hareket eden, ellerinde silahlarla savaşan, ihanet eden, bir ölümlüyle evlenen (vd.) tanrılar, "şaşırtıcı" bir gerçeklik algısıyla romana yerleştirilir. Sinan ve İbrahim'in Kronos'tan (Zaman Tanrısı) zamanın fotoğrafını çekmek için aldıkları iş, tanrıların da devreye girdiği çok büyük bir çatışma olayına dönüşür. Zeus'un insan ırkını yok edip yerine laboratuvarında oluşturulmuş "klon" robotları geçirmek istemesi, insanların ve tanrıların içinde bulunduğu büyük bir savaşı tetikler. Yer yer bilimkurgu öğeleriyle (ışın silahı, klon fabrikası) sürüp giden savaşın sonunda Premetus

tutsaklığından kurtarılıp Zeus öldürülür. Bu savaşta İbrahim'i kaybeden Sinan, Kronos'tan aldığı görevi tek başına tamamlar. Romanın sonunda Sinan, başından beri sohbet etmek istediği Hermes Toth'la (Hermes Trismegistus: Mısır Tanrısı, haberci, rehber, bilge, simyacı) görüşme fırsatını bulur. Romanın bu son bölümünde Eryümlü, Sinan üzerinden Tanrı, zekâ, zaman, inanç, varoluş, evren-paralel evren, kara delik, matematik, madde gibi çok katmanlı düşüncelerini dile getirme fırsatı yaratır. Romanın içinde de sık sık zamanın ve mekânın boyutu, dinin başlangıcı, zamanda yolculuk, yaşamın amacı gibi felsefi konulara yönelir. Romanın içine ve dipnotlara yerleştirilmiş yazarlar,

⁶ Romanın son sayfasında bu romanın yazım tarihi olarak yazar, 1991 (İzmir) yılını işaret eder. Öykülerinde ise bir zaman notu bulunmaz. Bu sebeple sıralama ve değerlendirme kitaplarının basım tarihine göre yapılmıştır. Kitabın kapağında yazarla ilgili bir not olarak "arkeoloji ve tarih özel merakları arasındadır" şeklinde bir not bulunur. (haz.n.)

düşünürler, bilim adamları, aydınlar, sanatçılar bir noktada Eryümlü'nün kaynakçasını sergiler. Eryümlü'nün ciddi bir mitoloji okuru olduğu gerçeği roman boyunca dipnotlarla verilmiş bilgilerden anlaşılır. Bu ilk romanın bir diğer önemli özelliği ise yazarın daha sonra kaleme alacağı romanlara dair ipuçları içermesidir. İnsanları solucanlara benzetmesi (s. 45) bir sonraki romanının başkarakterini hazırlar. Zaman yolculuğuna dair fikirler (s. 41) ve UFO'ların aslında kendi geleceğimize bakmaya gelen torunlarımız olduğu düşüncesi (s. 283) üçüncü romanı *Son Antlaşma*'nın konusunu belirler. *Son Antlaşma* romanının sonunda yer alan söyleşide bu iki eseri arasındaki bağlantıyı kendisi de belirtir:

'Ben, Zaman Tanrısı' adlı romanım, günümüzde ama eski Yunan mitolojisinin öyküleri içinde dolamaktaydı. Zaman tanrısı Kronos'tan zamanın fotoğrafını çekme işini alan iki arkadaşın, ister istemez tanrıların sorunları ve kavgalarına karışmaları konu ediliyordu. Ve iş sonunda gidip Prometheus'u kurtarmaya kalkışmaya kadar varıyordu. 'Son Antlaşma' ise, adından anlaşılacağı gibi, Eski Antlaşma olan Tevrat öyküleri içinde dolaşiyor. Evet, Tevrat'la, özellikle de Tekvin bölümü ile başlıyor öykü; cennet bahçesinin yapılması, Adem'in yapılması, Şeytan'ın onu kandırması, cennetten kovulma, vb. Ancak olay diğer dinlere de ilişmek zorunda kalıyor geliştikçe; Budizm, Maya dini, eski Mısır dini, vb. Onları, yani tarihimizi uzaydan gelenler değil, gene biz (torunlarımız) yaptık gibi bir paradoks içeriyor roman. (*Son Antlaşma*, 2001, i)

Ben Zaman Tanrısı romanında olaylar düz bir zamansal çizgide ilerlemez. Olaylar, ana ve ara bölümlerde zamansal bir sıçrama yaratarak belirsiz bir yakın geleceğe gider. Okur, atlanılan zamanda meydana gelen olayları Sinan'ın hafızası aracılığıyla birleştirir. Roman, başkahramanın inşaat projesi çizmesi, olayların İzmir'de geçmesi gibi benzerliklerle Eryümlü'nün yaşam öyküsüyle yer yer kesişir.

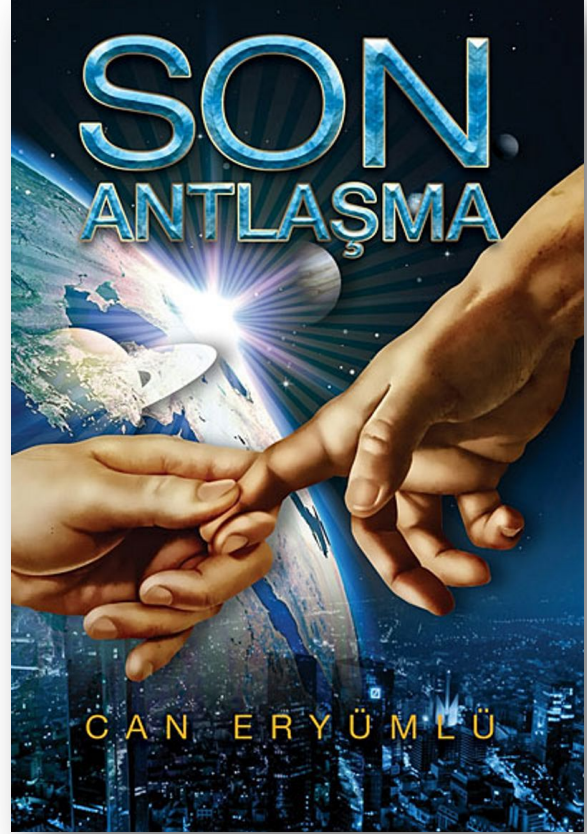
Zamanın Bittiği Yer (1999)⁷, Eryümlü'nün birey-toplum, kimlik, cinsellik, özgürlük, varlık-hiçlik ve inanç kavramlarını ele aldığı fantastik-sembolik bir romandır. Bir kitaplıkta içinde doğduğu kitabın sayfalarını yerken "tesadüfen" okumayı öğrenen kitap kurdunun sıradan yaşamı bir anda değişir. Yediği her satırda daha fazla bilgiye ulaşan kitap kurdu, zamanla içinde bulunduğu kitaptan çıkar ve girdiği her yeni kitapta daha fazla bilgiye kavuşur. Bu farklılık onu bir yandan özgürleştirir (toplumundan da uzaklaştırır) diğer yandan her yeni bilgiyle evren karşısında ne denli aciz ve sıradan olduğu gerçeğiyle yüzleştirir. Ulaştığı her kitap (her bilgi) mevcut bilgisinin "gerçeği" algılamakta henüz ne kadar yetersiz olduğunu fark etmesiyle sonuçlanır. Bu sonuç onu daha fazla bilgiye ulaşma çabasına götürür. Sonunda bir kelebek olup uçabilmesiyle yediği kitaplardan öğrendiği İskenderiye Kütüphanesine gitmeye karar verir. Eryümlü açısından İskenderiye Kütüphanesinin ayrı bir önemi vardır. *Son Antlaşma* romanının sonunda yer alan röportajında modern zamanın dijital veri depolama yönteminin zamanında İskenderiye Kütüphanesiyle denendiğini, o zamanının şartlarında bunun sıra dışı ve ilerici bir görüş olduğunu belirtir. Kitap kurdu ise yolculuğunun sonunda kütüphaneyi bir harabe olarak bulur. Ancak çaresizliğin ortasında yarı düş, yarı gerçek bir anlatımla "geçmişin içinden gelen" "bilim insanlarıyla" tanışma ve tartışma fırsatı bulur. Aşk ve cinselliği tadar. Çıktığı erginlenme

⁷ Romanın son sayfasında bu romanın yazım tarihi olarak yazar, 1991 (İzmir) yılını işaret eder. (haz.n.)

yolculuğunda edindiği bilgilerle varlığı, benliği, varoluşu, başlangıcı-sonu, cinselliği ve zamanı sorgularken sonunda “kaynağı/Tanrıyı” aramak için 20 Ağustos 1977’de fırlatılan Voyager II uzay aracıyla dünyanın da ötesine uzanır.

Eryümlü’nün bir kitap kurdunun bakış açısını kullanarak kaleme aldığı romanında, kurgusal dünyasının merkezine gerçekte insanı alır. Soran-sorgulayan bireyin “gerçeklik” arayışında ne denli çaresiz kaldığını, zamanın yetersizliğini, bilgiye ulaşmanın yeni bilinmezliklere yol açtığını sistematik bir şekilde ele alır. Bunu yaparken de bir kitap kurdunu kullanarak insanı temel özelliklerinden arındırıp onun özüne inme çabası olarak “sembolik bir soyutlamaya” tabi tutar.

Son Antlaşma (2001)⁸, bir grup bilim insanının zamana ve mekâna hükmeden yarı organik bir bilgisayarı (Odysse) icat etmelerinin sonucunda meydana gelen olayların anlatıldığı bir bilimkurgu romanıdır. Zamanda ileri ve geri gidebilen bilim insanları, bilinen tarihte kırılma noktaları yaratarak “tarihin yeniden kurgulanmasına (ükronya)” neden olurlar. Tarihi bir paradoksun içinde sıkışan bilim insanları aracılığıyla Eryümlü, insanlığın tüm kültür ve medeniyet birikimini zamanda geçmişe yolculuk yapabilen insanların gerçekleştirdiği tezini kurguya yansıtır. *Ben Zaman Tanrısı* romanında kısaca bahsettiği bu konu *Son Antlaşma*’da derinlemesine işlenir. Erich von Däniken’in *Tanrıların Arabaları* (1968) eserindeki “insanlığın kaynağı başka bir gezegenden gelen insanlardır” tezinin zamanda yolculukla birleştirilmiş bir formu olarak karşımıza çıkar. Bilim insanlarının zaman yolculukları, bilinen tüm inanç sistemlerinin -semavi olanlar da dâhil- yine insanlık eliyle şekillenmesiyle sonuçlanır. Eryümlü, *Son Antlaşma*’da mitolojileri, efsaneleri, inanç sistemlerini yeniden şekillendirdiği bir tarih çizgisinde ve/veya gelecekte, bilim kurgusal bir evrende ele alır. Bu açıdan “zaman” Eryümlü’nün merkeze aldığı bir kavram olarak belirir. Daha önceki romanlarında da zaman konusu üzerinde sıkça duran yazar, *Son Antlaşma*’da zamanın insanlık için henüz “bakir” bir bilim alanı olduğu tezini ortaya koyar.

⁸ Romanın son sayfasında bu romanın yazım tarihi olarak yazar, 2000 (İzmir) yılını işaret eder. Romanın ithaf edildiği kişi Eryümlü’nün üniversiteden arkadaşı Fatih Ergökmen’dir. *Sakız’ın Gözyaşları* romanının başkişisinin adının Fatih (Varol) olması tesadüfi görülmemektedir. (haz.n.)

Son Antlaşma, Tevrat (Eski Ahit/Antlaşma⁹) anlatılarının içinde yapılan bir yolculuktur. Romanda olaylar Mayalardan Mezapotomya'ya, Hristiyanlıktan Mısır mitolojisine, İslamiyet'ten Budizm'e, Aden Bahçesinden Babil Kulesine, Nazca (Peru) çizgilerinden Sina Çölüne kadar -hatta geleceğin inançlarına kadar- çok geniş bir zaman ve mekân dilimini kapsar. Romanın olay zamanı 1961 olsa da romanda olaylar MÖ 30.000'den MS 2100'e kadar uzanır. Tüm bu olayların arkasında Eryümlü, yine "insanı" merkeze alan bir yaklaşımla benliğini ve nereden geldiğini sorgulayan bireyi ve onun inanç sistemlerini anlamlandırma çabası içindedir. Dünyayı/evreni anlamlandırma çabası, insanoğlunun temel soru(n)larından biridir. Eryümlü, bilimkurguyu bir araç olarak kullanarak zamana hükmetme gücüne ulaşan insanın sonsuz bir paradoksta sıkışıp kalışının öyküsünü yazmaya çalışır. Bunu yaparken de bakışlarını özellikle geçmişe çevirir. Çünkü amacı geleceğin bilinmezliğini değil, geçmişin mevcudiyetindeki "alternatif" olasılıkları belirlemektir. Okur açısından romanın daha net anlaşılabilmesi için Tevrat anlatıları başta olmak üzere mitolojik karakterler ve efsaneler hakkında temel düzeyde bilgiye sahip olunması gerekir.

Kalimerhaba İzmir (2004¹⁰), Eryümlü'nün kurmacada "gerçeklik sınırına" döndüğü romanıdır. Mitolojiden, bilimkurgudan ve fantastik unsurlardan sıyrılan yazar, İzmir'i merkeze alarak Türk-Yunan savaşının sonuçlarını ve "Mübadele"nin sebep olduğu ayrılıkları ele alır. Romanda olaylar 8 Eylül 1922 günü, Türk ordusunun İzmir'e girmesine çok az bir süre kala başlar. Yunan ordusuna gönüllü¹¹ olarak katılan yirmi yaşındaki Panayiotis Angelidis, Yunan ideolojisinin ve ordusunun yenilgisine sebep olan gelişmeleri kendi bakış açısıyla sıralarken diğer yandan bütün şehrin karmaşasında hayatta kalmak için mücadele eder. İzmir, yangın yeridir. Şehri bir an önce boşaltma telaşına düşen halk, hemen her noktada karmaşaya neden olmuştur. Düzen bozulmuş, askeri disiplin dağılmış, insanlar kendi canının derdine düşmüştür. Tüm bu kaostan içinde Panayiotis, nişanlısı Eleni'yi şehirden çıkarmak umuduyla kızın evine geldiğinde beklemediği bir tavırla karşılaşır. Eleni ve ailesi, ait oldukları yerden gitmek istemezler. Eleni'nin babası dışarıda olmanın hatta Yunanistan'a gitmenin asıl sonları olacağını söylerken Panayiotis'e âşık olan Eleni de babasının görüşlerine katılır. Panayiotis'in tekrar sokağa çıktığı andaki belirsizlikle romanın birinci bölümü biterken ikinci bölüm yine aynı sokakta, yaklaşık altmış yıl sonra, 21 Mayıs 1980 günü başlar.

Panayiotis, yıllar önce ardında bıraktığı nişanlısını görmek için tekrar kapısına geldiğinde bu sefer yanında torunu Zoi'de vardır. Eleni hiç evlenmezken Panayiotis kısa bir evlilik yapmıştır. Bu evlilikten olan kızıyla araları Panayiotis'in siyasi geçmişi¹² nedeniyle açılmıştır. Ancak torunu Zoi, üniversiteden bir arkadaşının yönlendirmesiyle dedesini bulmayı başarır. Panayiotis'in İzmir'e yaptığı bu seyahatte dedesini yalnız bırakmak istemez. Romanın asıl kurgusu da bu noktadan sonra başlar. Her ne kadar Panayiotis ve Eleni aşkı ilk sırayı alsa da asıl kurgu Zoi ve Gün arasında şekillenen ilişkiye yönelir. Gün, Eleni'nin hemen karşısında bir zamanlar Panayiotis ve ailesine ait

⁹ "Son Antlaşma" ismi Tevrat'ın diğer adı olan Eski Ahit – Eski Antlaşma'dan yapılan bir yansımadır. Buna benzer şekilde İncil'in diğer adı da Yeni Ahit – Yeni Antlaşma'dır. (haz.n.)

¹⁰ Romanın sonundaki nottan eserin yazma zamanının 1980-2002 (İzmir) yılları arasında olduğu anlaşılır. (haz.n.)

¹¹ Romanda bu gönüllülüğün bir nevi zorlama olduğu belirtilir. Atina'dan gelen askeri birliklerin dışında Yunan cephesi Anadolu'da yaşayan yerli Rumlardan gönüllülük adı altında erkekleri askere alır. (haz.n.)

¹² Panayiotis, savaştan sonra Yunan monarşisini yıkmak için devrimci yapılanmaya dâhil olmuştur. Hapis, sürgün ve kaçak hayatı kızıyla ilgilenmesini engellemiştir. Ancak bu durum torunu Zoi ile buluşmasına vesile olmuştur. (haz.n.)

olan evde annesiyle yaşayan bir Türk'tür. Gün'ün annesi ve Eleni arasında yılların oluşturduğu derin bir dostluk vardır. Birbirlerine yardım eden, birlerinin kültürel ve inanç değerlerine saygı duyan iki kadın olarak tasvir edilirler. Gün ve Zoi'nin tanışmasıyla başlayan ilişkileri sonunda büyük bir aşka dönüşür. Gün ve Zoi'nin İzmir ve çevresine yaptıkları geziler, şehrin yakın tarihine iki farklı bakış olarak yansır. Giden insanların geride bıraktığı miras, İzmir üzerinden anlatılsa da yer yer Yunanistan'dan Türkiye'ye gönderilenler için de benzer durumların olduğu vurgulanır. Eryümlü, anlatılan tarihin çarpıtıldığını, halkı düşman eden unsurun siyasi hamleler olduğunu, her iki toplumun da bu konuda hatalarının bulunduğu Zoi ve Gün üzerinden dile getirir. İki genç kendilerine ait olmayan bir çekişmenin, kavganın, savaşın ardında bıraktığı farklı uçları temsil ederler. Ama diğer yandan birbirlerine olan aşklarını da pekiştirirler.

Romanda tarihsel olarak altmış yıllık bir sıçrama yaşansa da Eryümlü, geriye dönüşlerle bu geçen sürede neler yaşandığını her iki tarafın (İzmir'de kalanlar ve İzmir'den gidenler) anılarından kısa bölümler hâlinde verir. Hem Türkiye'de hem de Yunanistan'da yaşanan dönemin siyasi çalkantılarına (s. 95) romanda ara ara yer verildiği de dikkatten kaçmaz. Zoi'nin İzmir'e geldiği gün restoranda vurulan genç, Türkiye'deki siyasi ortamın yarattığı etkinin bir sonucu olarak aksettirilir. Zoi ve Panayiotis'in Atina'ya gidecekleri gemiye binmeleriyle roman son bulur. Romanda iki sıra dışı unsur dikkati çeker. Bunlardan ilki, Panayiotis'in eski evinin bir "roman karakteri olarak" yaşlı adamla konuşmaya başladığı bölümken (s. 66-68); diğeri, romanın sonunda limanda yaşanan sahnedir (s. 194-197). Zoi ve Gün'ün ayrılık anında liman birden altmış yıl önceki hâline döner. İki âşık Zoi ve Gün, sanki o zamandaki (1922) insanların yaşadığı ayrılıklar gibi bir sahneyle birbirlerinden ayrılırlar. *Kalimerhaba İzmir*'in "gerçek" temelli kurgusundan sıyrılan sadece bu iki bölümdür.

Sakız'ın Gözyaşları (2009), yazarın bir önceki romanı *Kalimerhaba İzmir*'de ele aldığı konuyu derinleştirerek devam ettirdiği romanıdır. Romanın başkarakteri Fatih'in (Varol) Sakız (Xíos) adasına yaptığı yolculukla¹³ başlayan roman, tarih ve millet denkleminin sorgulandığı bir düzlemde ilerler. Bir Türk olarak Sakız'da katıldığı gezide Fatih, Yunanlı gezi rehberinin (Giannis) Türkleri "uydurma" bir tarihle nasıl eleştirdiğini görünce kendi tarihi hakkında bilgisinin yetersiz olduğunu fark eder. Gezi boyunca karşısına çıkan 1822 olayları ve bu olayların sonuçları hakkında sürekli eleştiriye uğraması sonunda Giannis ile aralarında bir tartışma çıkar. Her iki taraf da kendilerine "ezberletilen" tarih bilgisiyle karşıdakini suçlamaya devam eder. Tura katılan Amerikalı, Fransız, Yunan ve diğer milletlerden insanların araya girmesiyle tartışma çok büyümeden yatıştırılır ancak Giannis'in her fırsatta Fatih'i kışkırtması tartışmanın yeniden alevlenmesine neden olur. Geziye katılanlar arasında bulunan yaşlı Kozmas, her ikisini de "aptal ve bilgisiz" olmakla suçlayınca gezi de kavgaya da sona erer. Romanın omurgası bu olay üzerine şekillenir. Kozmas; Türk, Yunan, Fransız ve Amerikalıların dâhil olacağı bir proje önerir. Herkes kendi tarihini "tarafsız bir şekilde" araştırarak ve bunu dinleyicilerin önünde anlatacaktır. Önce Giannis, ardından Fatih ve diğerleri bu öneriyi kabul eder. Romanın birincil teması bu şekilde ortaya çıkmış olur. Bu araştırmalar ve

¹³ Fatih'in kız kardeşi (Zeynep) bir Yunanlı (Alkis) evlidir. Bu evlilik *Kalimerhaba İzmir*'de yarım kalan Zoi ve Gün'ün aşk öyküsünü tamamlar niteliktedir. Toplumsal ayrınlıklara ve kültürel farklılıklarına rağmen Zeynep ve Alkis'in mutlu evliliği romanda öne çıkar. (haz.n.)

sunumlar sonunda herkes kendisine öğretilen tarihi diğerlerinin cephesinden araştırmaya ve en doğru sonuçları bulmaya çalışır. Eryümlü, toplumların tarih tezlerini yaratırken yaptığı taraflı tutumu bir noktada eleştiriye tutar. Yunanlıların “Kurtuluş Savaşı” (1821-1826) dediği kavramı Türklerin “Yunan İsyanı”, Türklerin “Kurtuluş Savaşı”nı (1919-1923) ise Yunanlıların “Türk İsyanı” olarak adlandırmasını Kozmas’ın dilinden örnek olarak sunar.

Romanın ikinci olay örgüsü ise mübadele sonrası yer değiştirmek zorunda kalan insanların yaşadığı sıkıntılar üzerine kurgulanır. Göç eden insanların geride bıraktığı mallarına yasadışı yollarla el koyan, gasp eden ya da bu insanları dolandıran kişilerin (Kırkyalan gibi) haksız zenginlikleri ve acımasızlıkları anlatılmaya çalışılır. Fatih, Kurtuluş Savaşı gazisi olan dedesinin evrak çantasının gizli bölümünde bazı belgeler bulur. Osmanlıca ve Yunanca olan bu belgeleri Zeynep ve kocası Alkis’e getirir. Alkis’in kız kardeşi İrini’nin de devreye girmesiyle belgeler üzerinde çalışmaya başlarlar. Eski nüfus ve tapu kayıtlarından bu belgelerin mübadele sonrası Türkiye’ye dönen Alkis ve İrini’nin dedelerine ait olduğu anlaşılır. Bir cinayete kurban giden bu insanların geride bıraktığı mallarını Fatih’in dedesi korumaya çalışmış ve geride kalan aile üyelerine zaman zaman para ve değerli eşyaları ulaştırmıştır. Ancak Sakız’da kalan taşınmazlar sahte belgelerle Kırkyalan’ın üzerine geçirilmiştir. Bu olayın üzerine giden Alkis-Zeynep ve İrini tehditler almaya başlayıp evlerinin kundaklanma girişimi gibi bazı polisiye olayların içine düşerler. Sonunda polis korumasına alınsalar da bu sefer de roman boyunca Fatih’in dünya görüşünün zıddını temsil eden Şevki karakteri ön plana çıkar. Şevki “din kisvesi” altında yasadışı işlere karışmış, kendisini Osmanlı ve Doğu yanlısı gösteren gerçekte ise ajan olarak hareket eden bir karakterdir. Romanın bazı bölümlerinde karşılaşan Fatih ve Şevki üzerinden Eryümlü farklı dünya görüşlerinin tartışması için bir ortam yaratır. Fatih, Cumhuriyet ve Batı medeniyeti tarafında yer alırken Şevki, Osmanlı ve İslam medeniyetini temsil eder. Şevki, Batı özentisi, kendi tarihinden kopmuş bir nesil olarak gördüğü Fatih’i her fırsatta sinirlendirmeyi başarır. Fatih ve Şevki’nin özellikle limanda karşılaşmaları (s. 110-123) her iki tarafın birbirlerine tahammülü olmadan tartıştıkları bir ortam yaratır. Tartışma: din, dinsizlik, din savaşları, cumhuriyet, şeriat, demokrasi kavramlarının; Atatürk ve modern Türkiye’nin konuşulduğu bir mecraya gelir.

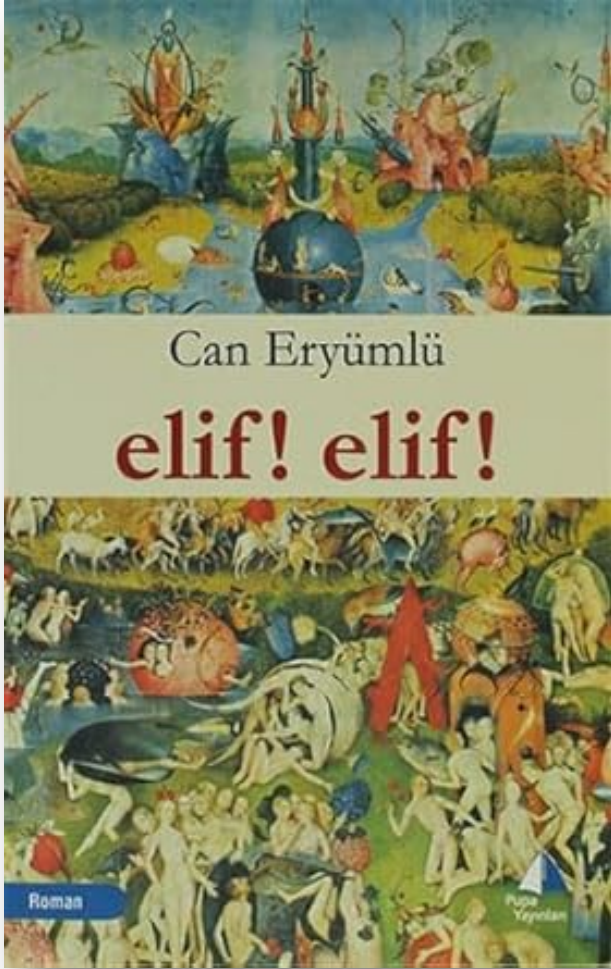
Romanın en sıra dışı unsuru Can Eryümlü’nün kendisini roman karakterlerinden birine dönüştürmesidir. Sakız’daki ev kundaklama olayından sonra “ortalık karışınca” Fatih’in aklına birden ağabeyi gelir. Fatih yaşadıkları olaylar karşısında İzmir’de yaşayan ve uçuk kaçık romanlar kaleme alan ağabeyi Can Eryümlü’yü hatırlar. Böylece Eryümlü, kendi kurgusunda kurmaca bir karakter olarak yer alır:

Ortalık öğleden sonra biraz sakinleşti. Gene de duyan geliyordu. Bu küçük ve sakin ada için yaşadığımız oldukça sıra dışı bir olay olmalıydı. İzmir’deki yazar ağabeyim Can Eryümlü anlatmaya kalksa kim bilir neler üretti böyle bir durumdan. Korsanlar saldırır, aileyi kaçırr, işkenceler, esir pazarları, Türk ve Yunan savaş gemileri karşılıklı gelir, uçaklar, belki yeni bir savaş çıkar, teröristler her yere bombalar koyar, bir tarafta Emporios’taki sönmüş yanardağın içine atam bombası atıp volkanı aktif hale getirirken, öbür taraf fay çatlağını harekete geçirip İzmir’i yerle bir eder, alevler içinde bırakırdı.

Dünya Savaşı'nın eşiğine kadar götürürdü işi. Tanrıları bile indirirdi yeryüzüne, alimallah!
Yazdığı romanlar bu tür uçukluklarla doluydu. (s. 218-219)¹⁴

Fatih'in Can Eryümlü için dile getirdiği sözler bir noktada Eryümlü'nün kendi profiline dışarıdan bakma çabası olarak görülmelidir. Eryümlü tarih, mitoloji ve inançlar ekseninde kaleme aldığı romanları bir okur gözünden -öz eleştirisini ekleyerek- görmeye çalışır. Orhan Pamuk, Ahmet Ümit, Zülfü Livaneli, İhsan Oktay Anar gibi yazarların da kendi isimlerini romanlarına eklediği benzer durumlar söz konusudur.

Romanın sonunda Kozmas'ın projesi tüm sunumların yapılmasıyla biter. Giannis, Yunanlıların Anadolu'da yaptığı kıyımı; Fatih, Türklerin Sakız adasında yaptığı zulmü; Peter, Amerika'nın Japonya'da yaptığı kitlesel imhayı, Thanasis, Fransızların kurduğu sömürü düzeninin yok ettiği insanları karşı tarafın penceresinden aktarır. Sunumlar sırasında salonda patlayan bomba daha fazla insanın sunumları dinlemek için gelmesiyle sonuçlanır. Her sunum büyük ilgi görürken olay ulusal ve uluslararası basının dikkatini çeker. Tüm bu sunumlar sayesinde Eryümlü, toplumların kendi tarihlerini yazarken yaptığı yanlış tutumu gösterme çabası içindedir.

Elif! Elif! (2010), Eryümlü bu son romanıyla yeniden mitolojik anlatıların içine girer. Elif ve Engin'in aşkları üzerinden zamanda ve mekânda yarattığı kırılmalarla geniş bir kurmaca dünyası oluşturur. Roman temelde, "İnsanın kendi içine yaptığı yolculuk en uzun sürenidir." sloganıyla Engin ve Elif'in aşk, aldatma, cinsellik, kabullenme, affetme, etik gibi kavramları sorguladıkları uzun bir yolculuk anlatısıdır. Engin, bir pazar sabahı rüyasında Afrodit'le seviştikten sonra uyandığında karısı Elif'in evlerinde olmadığını fark eder. Elif'in olmayışı dışında hemen her şey -insanlar, eşyalar, mekân vd.- aynı gibi görünse de durumda bir tuhaflık vardır. Eryümlü, *Ben Zaman Tanrısı* romanının sonunda Sinan'ın dillendirdiği paralel evren ve zaman konusuna *Elif! Elif!* romanıyla bir nebze giriş yapar. Engin, kendi zamanında tüm olay ve kurguların farklı olduğu bir sabaha uyanır. Elif ise binlerce yıl geride ve farklı bir mekânda uyanır. Böylece romanda iç içe

¹⁴ Romanın 233. sayfasında Can Eryümlü ismi yine benzer bir şekilde tekrar edilir. (haz.n.)

geçen ve sürekli ayrılan bir zaman çizgisi yaratılmış olur. Romanın ilk bölümü gerek zaman algısının gerek karakterlerin gerekse olay örgüsünün okur tarafından anlaşılması adına oldukça karışık bir boyut kazanır. Çünkü daha Engin'in olası kurgusunu bilmeden onun yeni boyutta yaşadıklarıyla tanışmak gerekir. Örneğin Engin, pazar günü uyanmıştır ama yeni boyutta pazar değildir. Çalıştığı iş yeri aynıdır ama Engin orada çalışmamaktadır ve yeni durumda nerede çalıştığını bilmemektedir. Bir gün önce antika bir kutu satmak için girdiği eskicinin sahibi Halil iken yeni dünyasında Havva'dır. Oysa Havva bir gün önce Halil'in sekreteridir. Tüm bu karmaşanın üstüne Elif ise zamanın tamamen dışına çıkmış bir şekilde Harran'da uyanır. Engin'i bulmak için çıkması gereken uzun yolculuk bir deve sırtında Babil'e doğru başlar. Ancak bu yolculuk, Amazonlarla, Büyük İskender'le, Moğollarla, Kommagene Krallığıyla (Nemrut), haydutlarla ve Anadolu efsaneleriyle dolu sancılı bir yolculuğa dönüşür.

Engin'in Elif'i bulmak için çıkması gereken yolculuk ise Havva'nın onu bir yat gezisine davetiyle başlar. Ege denizinde, Yunan mitolojilerinin içinde ve adalarda devam eden bu yolculukta Engin, bastırdığı cinsel dürtülerinin dışavurumuna şahit olur. Her yaşadığı cinsellikte Elif'in suretini aynada görür. Elif'te yaşadığı benzer olaylarda Engin'in yüzünü suda görür. Su ve ayna zamanda ve mekânda iki yolcuyu birleştiren imgesel bir değer olarak okurun karşısına çıkar. Elif, Engin'i bir arkadaşıyla aldatmış olmanın büyük pişmanlığını yaşar. Ayrıca uyanmadan bir gün önce merdivenlerden yuvarlanarak bu birleşmeden olacak bebeğini düşürür. Uyandığında yanı başında Sibel vardır. Ona yol gösteren ve yardım eden -anne figürü- bu yaşlı kadın aynı zamanda Engin'in yolculuğunda da aynı rolü üstlenir. Benzer bir şekilde Yeni boyutta Elif'in babası olan Mustafa, aynı zamanda Engin'i teknesinde misafir eden zengin kaptandır. Bu iki karakterin romanın sonunda Apollon'un oğlu (Mustafa) ve Kommagene Kralının kızı (Sibel) oldukları anlaşılacaktır.

Elif ve Engin'in birbirlerine kavuşabilmelerinin yolu öncelikle kendilerini tanıma ve karşdakini affetme koşuluna bağlıdır. Her ikisi de kendilerine sunulan onlarca fırsattan vazgeçerek yer altına inmeyi ve diğerini bulmayı kabul eder. Roman ikilinin yer altına inmesiyle farklı bir boyut kazanır. İnançlar, adalet, cennet, cehennem, aile, anılar ve kayıplar hem Elif hem de Engin ekseninde masaya yatırılır. En alt katmandan (lavlar) başlayan yeraltı dünyası önce toprak sonra su ile son bulur. Her koşulda birbirinin olmak isteyen Elif ve Engin bilinen tüm gerçekliğin dışına çıkarak "fenafillah", "nirvana", "vahdet-i vücut" a ulaşp bir ışık olurlar. Böylece son katman olan "hava katmanını" da geçerek sonsuz bir birlikteliğe ulaşırlar. Romanın sonunda yer alan dipnottan yazarın *Elif! Elif!*'in devamı niteliğinde bir roman daha kaleme alacağı izlenimi verilmektedir. Ancak *Elif! Elif!* yayımlanmış son romanıdır.

Can Eryümlü, dünyaca tanınmış bilimkurgu yazarlarından yaptığı çeviriler ile mitoloji ve arkeoloji tutkusunun bir sentezini yaparak kurmaca dünyasını şekillendirir. Gerçek algısını kıran kurmaca metinlerinin yanı sıra İzmir'i merkeze alan eserleriyle toplumsal konulara değinir. Bunu yaparken de mümkün olduğunca "tezli roman" oluşturmaktan kaçınır. Türk-Yunan ilişkilerinin toplumlar arası ilişkilerinin çerçevesine "aşkı" yerleştirerek yine insanı sorgulayan ve yaşatan bir yaklaşım takınır. Ancak *Kalimerhaba İzmir* ve *Sakız'ın Gözyaşları*'nın satır aralarında yazar, iki

toplumun bilinçli bir şekilde düşmanlaştırıldığını ve aralarında daimî bir barışın olamayacağını vurgular. Eryümlü'nün kurmaca dünyasını anlamayı kolaylaştıracak iki röportajı bulunur. Bunlardan ilki *Son Antlaşma* romanının sonunda yer alırken diğeri Cumhuriyet gazetesinin eki olan *Cumhuriyet Kitap* sayı 1075'te Nevzat Süer Sezgin'le yaptığı söyleşidir. Asuman Kafaoglu-Büke 1998'de Cumhuriyet Kitap'ta "Zamanın Resmini Çekebilir misin?" başlığıyla Eryümlü'nün *Ben Zaman Tanrısı* romanı üzerine bir yazı yayımlar. Ayrıca, *Kalimerhaba İzmir* için 2004'te Hürriyet (URL1) gazetesinde kısa bir haber paylaşılır. *Sakız'ın Gözyaşları* romanı için de Nevzat Süer Sezgin 2009'da bir köşe yazısı (URL 2) hazırlar. Eryümlü'nün son romanı *Elif! Elif!* hakkında Asuman Kafaoglu 2010'da bir eleştiri yazısı yayımlar (URL 3).

SONUÇ

Eryümlü, romanlarında bilim kurgu ve fantastik temelli bir dünyanın sınırlarını zorlar. Tarihten ve inançlardan beslenen temalarında çoğu zaman masal ve mitolojiyi temel olarak seçer. Eryümlü'nün romanlarını kaleme almadan önce ele aldığı konuyla ilgili derinlemesine bir okuma yaptığı açıktır. Bu konuda özellikle romanlarının içine yerleştirdiği yazarlar, bilim insanları, sanatçılar hatta dipnot tekniğini kullanarak kaynakça göstermesi roman tekniği açısından sıra dışıdır. Mısır mitolojisinden Tevrat'a, Budizm'den Yunan mitolojisine, tarihten coğrafyaya kadar romanın kurgusuna dâhil olan her olay, Eryümlü'nün sağlam bir mitoloji ve dinler tarihi ve arkeoloji bilgisi kaynağına sahip olduğunu gösterir.

Din ve dinler tarihi alanındaki kaynakçasının genişliği ile varlık ve varoluş kavramlarındaki sorgulayıcı yaklaşımı romanlarında insan ve inanç sistemleri üzerinde eleştirel bir bakış açısı getirmesine olanak sağlamıştır. Mitoloji ve arkeoloji bilgisi de bunlarla birleşince okur için her roman yeniden keşfedilmesi gereken bir kurmaca dünya yaratır. Örneğin, *Son Antlaşma* romanının tam olarak anlaşılabilmesi için okurun Tevrat anlatılarını bilmesi gerekmektedir. Diğer yandan *Ben Zaman Tanrısı* romanının kurgusunu, içeriğini anlamak için okurun mitoloji bilgisinin yeterli olması şarttır.

Zaman, Eryümlü'nün romanlarında çok ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Eryümlü'nün, "Hatta baş kahraman genelde o romanlarımda." dediği zaman birçok farklı boyuta ele alınır. Zaman yolculuğu gibi bilim-kurgusal boyuttan zamanın bilinmezliği veya keşfedilmemişliği gibi felsefi boyuta hatta kara deliklerden zamanın boyutlarına kadar romanlarında konuya değinir. *Ben Zaman Tanrısı*, *Zamanın Bittiği Yer*, *Son Antlaşma* ve *Elif! Elif!* romanlarında zaman kurgunun önemli bir parçasını oluşturur. İnsan ömrünün ve mevcut bilginin zamanı anlamadaki yetersizliği, matematiğin bu konuda çaresiz kalışı ve insan aklının zamanı tam olarak idrak edemeyişi Eryümlü'yü zaman konusunda yazmaya yönlendirir.

Cinsellik, Eryümlü'nün gerek öykülerinde gerekse romanlarında ön plana çıkan bir temadır. Konuyu kavramsal boyutundan kadın-erkek ilişkilerine kadar geniş bir bakış açısıyla ele aldığı görülür. Eryümlü, kimi zaman erotizme varan bir anlatımla karakterlerinin cinsel yaşamlarını roman kurgusuna doğal bir süreç olarak yansıtır.

İzmir, yazarın yaşamını sürdürdüğü yer olmasının yanı sıra romanlarının da belirgin bir mekânı olma özelliği gösterir. *Ben Zaman Tanrısı*'nda, mitolojik unsurlar İzmir'in tarihi ve arkeolojik dokusunda modern zamana taşınır. *Kalimerhaba İzmir*'de İzmir, göç edenlerden geriye kalan hatıralar arasında, kendilerine ait olmayan bir kavganın sancılarını çeken iki insanın aşk ve arzu dolu yakınlaşmasının yaşandığı yerdir. *Sakız'ın Gözyaşları*'nda İzmir arka planda da kalsa romanın mekânlarından biri olur. *Elif! Elif!*'te İzmir'de başlar ama bölünen zaman ve mekânda roman Anadolu ve Yunan adalarında geniş bir coğrafyada gezinir. *Son Antlaşma*'nın mekânı ise Amerika'dır. Ancak bu romanda zamanda ve mekânda yolculuk yapabilen bilim adamlarının izinde dünyanın birçok yerine uğrar. *Zamanın Bittiği Yer*'de ise mekân ilk defa dar bir alana hapsolür. Bir kitapta başlayan yolculuk, Mısır'a oradan da uzaya kadar devam eder.

Eryümlü'nün romanlarında kahraman bakış açısını daha çok kullandığı görülür. *Son Antlaşma* ve *Elif! Elif!*'te hâkim bakış açısını tercih ederken diğer romanlarında okur kurguyu kahraman bakış açısından görür.

Eryümlü'nün romanlarında dikkat ettiği bir diğer konu ise siyasi söylemlerden uzak duruştur. Ancak inanç konusunda belirgin bir tavır takındığı ve karakterlerini (Fatih-Şevki örneğinde olduğu gibi) belirli bir çizgide tutmaya çalıştığı açıktır. *Son Antlaşma*'daki söyleşisinde tüm romanlarında konuya bir "dindar olarak bakmadığını" belirtir. Her dinin kendi kabulü içinde kalarak diğerini dışladığını hatta düşmanlaştırdığını söyler. Eryümlü, bu durumu dar bir kuyunun içinden yıldızlara bakmaya benzetir. Ona göre asıl mesele kuyudan çıkıp bütün yıldızları görebilecek bir konuma ulaşmaktır. Böylece insan, "Farklılıkların özde değil, yalnızca tapınma biçimlerinde olduğunu fark edebilir." diyerek konuyu özetler.

Yazar, çevirmen, mimar olan Can Eryümlü'nün yaşam öyküsünü ve kurmaca olmayan eserlerini de içine alan müstakil ve geniş kapsamlı bir çalışmanın yapılmasına ihtiyaç vardır. Gazete söyleşisinden hareketle yazarın üzerinde çalıştığı bazı romanlarının olduğunu ancak bunların yayımlanmadığını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

Cumhuriyet Kitap, Sayı 446, 03.09.1998.

Cumhuriyet Kitap, Sayı 1075, 23.09.2010.

Eryümlü, Can (1998). *Ben Zaman Tanrısı*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Eryümlü, Can (2010). *Elif! Elif!*. İstanbul: Pupa Yayınları.

Eryümlü, Can (1994). *Gri Kıyılarında*. İstanbul: Kavramı Yayınları.

Eryümlü, Can (2004). *Kalimerhaba İzmir*. İstanbul: Dünya Yayınları.

Eryümlü, Can (2007). *Καλημέρηχαμπα Σμύρνη*. (Çev.: Αθανασία Βεκταρέλλη), Αθήνα: Εκδόσεις Ηλέκτρα.

Eryümlü, Can (2009). *Sakız'ın Gözyaşları*. İstanbul: Pupa Yayınları.

Eryümlü, Can (2001). *Son Antlaşma*. Altkitap Yayınları (e-kitap).

Eryümlü, Can (1999). *Zamanın Bittiği Yer*. İstanbul: Boyut Yayınları.

Eryümlü, C. (2002). “Efes te Olmayan Artemis Tapınağı: Artemision”. İzmir Kent Kültürü Dergisi, Sayı: 5.

Mimarlık Dergisi (Eylül-Ekim 1974). Sayı: 131/132.

URL 1: <https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/kalimerhaba-izmir-231931> [Erişim tarihi: 01.09.2025]

URL 2: <https://bianet.org/yazi/ezber-bozan-bir-roman-sakiz-in-gozyaslari-116355> [Erişim tarihi: 05.05.2025]

URL 3: <https://edebiyatelestiri.blogspot.com/2010/12/can-eryumlu-elif-elif.html> [Erişim tarihi: 10.08.2025]

Prof. Dr. Soner Akpınar

**ÇAĞDAŞ
TÜRK ROMANINDA
6-7 EYLÜL OLAYLARI**

Rumlar Etnisite ve Kimlik

Günce Yayınları

MUNİS FAİK OZANSOY

Yaşamı, Yapıtları, Sanatı

H. Yasemin Mumcu

Günce Yayınları

FAİK ÂLİ OZANSOY

YAŞAM ÖYKÜSÜ, YAPITLARI VE ŞAIRLİĞİ

DOÇ. DR. SEVİM KARABELA ŞERMET

Günce Yayınları

GÜLMECENİN DİLLERİ

Prof. Dr. Ünsal Özünü

Günce Yayınları